

به نام خدا-یا حلال مشکلات

جزوه جلسه اول درس حقوق مدنی ۳ (قواعد عمومی
قراردادها)

استاد بزرگوار: استاد جهانگیری

دانشجو: حامد اصلانی

تاریخ: 1405/05/04-ترم تابستان

سلام هم کلاسی های عزیز واژه نامه زیر در یکی از کتب آموزشی مدنی که
خودم استفاده میکنم برای این بخش از تدریس استاد آورده شده هست به نظر
اگر قبل از مطالعه جزوه این لغت نامه مربوط به تدریس را یاد بگیرید جزوه
براتون خیلی روان و راحت میشود همچنین پایان جزوه برای تست خودتون
چند نمونه سوال تشریحی از این کتاب آوردم سعی کنید بعد مطالعه جزوه بدون
نگاه به پاسخ ها جواب بدید و رفع اشکال کنید.

. واژه نامه :

- **بیع:** خرید و فروش.
- **ثمن:** بهای معامله (پولی که خریدار می دهد).
- **مبیع:** کالای مورد معامله.
- **ذمه:** عهده و تکلیف شخص.
- **ابراء:** بخشیدن طلب و بری کردن بدهکار.
- **داین:** طلبکار.
- **مدیون:** بدهکار.
- **ایقاع:** عمل حقوقی یک طرفه.

- **موجر:** اجاره دهنده.
- **مستأجر:** اجاره کننده.
- **عین مستأجره:** مالی که اجاره داده شده است.

۱. سرفصل‌های اساسی

موضوع اصلی حقوق مدنی ۳، قواعد عمومی قراردادها است که در سه محور کلی مورد مطالعه قرار می‌گیرد:

1. **تشکیل قراردادها:** چگونگی شکل‌گیری و ایجاد یک عقد.
2. **آثار قراردادها:** تبعات و نتایج حقوقی ناشی از انعقاد یک عقد.
3. **سقوط قراردادها و تعهدات:** شیوه‌های انحلال، بی‌اعتباری و از بین رفتن قرارداد (به حکم قانون یا اراده طرفین).

۲. پدیده‌ها و رویدادهای دارای اثر حقوقی

در عالم حقوق، تنها با پدیده‌هایی سروکار داریم که دارای **اثر حقوقی** باشند. اثر حقوقی به معنای داشتن **ضمانت اجرا** است.

تفاوت قاعده اخلاقی و قاعده حقوقی (با ذکر مثال)

● **مثال اخلاقی:** قرار ملاقات برای شام در رستوران.

اگر یکی از طرفین بر سر قرار حاضر نشود، تنها یک بی‌اخلاقی رخ داده و طرف مقابل نمی‌تواند در دادگاه طرح دعوا کند؛ زیرا این عمل فاقد ضمانت اجرای قانونی است.

● **مثال حقوقی:** خرید و فروش یک اتومبیل (عقد بیع).

اگر خریدار ثمن (پول) معامله را پرداخت نکند، فروشنده می‌تواند با تکیه بر ضمانت اجرای قانونی، احقاق حق نماید.

تقسیم‌بندی رویدادهای حقوقی

رویدادهایی که اثر حقوقی دارند به دو دسته اصلی تقسیم می‌شوند: **اعمال حقوقی**: رویدادهایی که آثار آنها ناشی از اراده اشخاص است. اراده شخص (حقیقی یا حقوقی) مثل: عقد بیع، اجاره، ابراء ذمه

وقایع حقوقی: رویدادهایی که آثار آنها ناشی از حکم قانون است. مثل: ولادت، وفات، غصب، اتلاف مال غیر

نکته: وقایع حقوقی می‌توانند «ارادی» (مانند اتلاف عمدی مال دیگری یا غصب) یا «غیرارادی» (مانند مرگ یا تولد) باشند.

۳. اعمال حقوقی: عقد و ایقاع

اگر آثار حقوقی ناشی از اراده اشخاص باشد، بر حسب تعداد اراده‌ها به دو دسته تقسیم می‌شود:

● **ایقاع:** عمل حقوقی یک‌جانبه‌ای که آثار آن تنها با یک اراده محقق می‌شود.

● مثال ۱ (ابراء ذمه): طلبکار (داین) بدون نیاز به اراده بدهکار (مدیون)، از حق خود می‌گذرد و ذمه او را بری می‌کند.

● مثال ۲ (طلاق): طلاق یک ایقاع است که قائم به اراده زوج است (حتی در طلاق توافقی، ماهیت طلاق همچنان ایقاع باقی می‌ماند).

● مثال ۳: فسخ قرارداد، اعراض.

● **عقد (قرارداد):** عمل حقوقی دو یا چند جانبه‌ای که برای شکل‌گیری به توافق دو یا چند اراده نیاز دارد.

۴. تحلیل ماده ۱۸۳ قانون مدنی (تعریف عقد)

ماده ۱۸۳ مقرر می‌دارد: «عقد عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد بر امری نمایند و مورد قبول آن‌ها باشد.»

● **استفاده از واژه «نفر»:** بهتر بود از واژه «شخص» استفاده می‌شد تا اشخاص حقوقی (شرکت‌ها و مؤسسات) را نیز شامل شود.

● **محدودیت به عقود بلاعوض:** این تعریف بیشتر شامل عقود غیرمعوض (مانند هبه) است و عقود معوض (که در آن هر دو طرف تعهد متقابل دارند) را به وضوح پوشش نمی‌دهد.

● **محدودیت به عقود عهدی:** این تعریف تنها عقودی را شامل می‌شود که نتیجه آن ایجاد «تعهد» است و عقود تملیکی (که در آن مال منتقل می‌شود، مانند بیع) را صراحتاً در بر نمی‌گیرد.

تعاریف اساتید برجسته از عقد

● **دکتر کاتوزیان:** عقد توافق اراده‌های طرفین است به منظور ایجاد اثر حقوقی.

● **دکتر شهیدی:** عقد توافق اراده‌های طرفین است به منظور ایجاد یک ماهیت حقوقی (مانند ماهیت بیع یا اجاره).

۵. مفهوم تعهد و ارکان آن

تعهد: رابطه‌ای است حقوقی که به موجب آن، شخصی در مقابل شخصی دیگر، انتقال مالی یا انجام فعلی یا ترک فعلی را بر عهده می‌گیرد.

ارکان چهارگانه تعهد

1. **متعهد:** شخصی که تعهد را بر عهده گرفته است.
2. **متعهدله:** شخصی که تعهد به نفع اوست (ذینفع).
3. **موضوع تعهد:** آنچه متعهد بر عهده گرفته است (انتقال مال، انجام فعل یا ترک فعل).
4. **رابطه حقوقی:** پیوندی که میان متعهد و متعهدله برقرار است و مورد حمایت قانون است.

موضوع تعهد (با ذکر مثال)

موضوع تعهد همیشه یکی از سه مورد زیر است:

- **انتقال مال (یا تسلیم مال):** مانند انتقال مالکیت خودرو در عقد بیع یا مسترد کردن مال امانی.
- **انجام فعل (فعل مثبت):** مانند تعهد نقاش برای رنگ‌آمیزی ساختمان، یا تعهد استاد برای تدریس.
- **ترک فعل (فعل منفی):** مانند تعهد یک مهندس برای عدم همکاری با شرکت‌های رقیب، یا تعهد سازنده برای نساختن بیش از تعداد طبقات معین. **نکته:** تعهد

باید مشروع باشد. تعهد به امور غیرقانونی (مانند معامله مواد مخدر یا شرطبندی در قمار) فاقد ضمانت اجرای قانونی و باطل است.

۶. تقسیم‌بندی انواع عقود

در حقوق مدنی، عقود بر اساس معیارهای مختلف به دسته‌های زیر تقسیم می‌شوند:

1. لازم و جایز: (عقد لازم غیرقابل فسخ است مگر در موارد خاص؛ عقد جایز توسط طرفین قابل فسخ است).
2. تملیکی و عهدی: (تملیکی باعث انتقال مالکیت می‌شود؛ عهدی باعث ایجاد تعهد می‌شود).
3. معوض و غیرمعوض (بلاعوض/تبرعی): (وجود یا عدم وجود عوض متقابل).
4. صحیح، باطل و غیرنافذ.
5. منجز و معلق: (منجز بلافاصله اثر می‌کند؛ معلق اثرش منوط به امر دیگری است).
6. مشروط و غیرمشروط.
7. خیاری و غیرخیاری.
8. عینی و غیرعینی.
9. معین و غیرمعین (بانام و بی‌نام).

نمونه سوالات

۱. تفاوت اصلی «اعمال حقوقی» و «وقایع حقوقی» در چیست؟ پاسخ: منشأ اثر در اعمال حقوقی «اراده اشخاص» است، اما در وقایع حقوقی منشأ اثر «حکم قانون» است.
۲. چرا تعریف عقد در ماده ۱۸۳ قانون مدنی مورد نقد است؟ پاسخ: زیرا از واژه «نفر» به جای «شخص» استفاده کرده، فقط عقود عهده را پوشش می‌دهد و عقود معوض را به طور کامل در بر نمی‌گیرد.
۳. آیا تعهد به عدم ساخت طبقه پنجم ساختمان، یک تعهد حقوقی محسوب می‌شود؟ در کدام دسته قرار می‌گیرد؟ پاسخ: بله، این یک تعهد حقوقی است و در دسته «ترک فعل» قرار می‌گیرد.
۴. ابرای ذمه چه نوع عمل حقوقی است؟ پاسخ: ایقاع (عمل حقوقی یک‌جانبه).
۵. ارکان تعهد را نام ببرید. پاسخ: متعهد، متعهدله، موضوع تعهد و رابطه حقوقی.
۶. اگر شخصی تعهد کند که در قبال دریافت مبلغی، از یک محموله غیرقانونی محافظت کند، وضعیت این تعهد چیست؟ پاسخ: این تعهد به دلیل عدم مشروعیت

موضوع، باطل است و فاقد اثر حقوقی و ضمانت
اجراست.